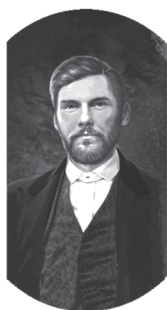

РЕТРОДЕТЕКТИВ

Василь Добрянський

ТРИБУНАЛ
АПОСТОЛІВ

Харків
«ФОЛІО»
2025

1

КРИВАВИЙ СКАРБ

Анохін прийшов надвечір. Коля побачив його в розчахнутій брамі депо — скакав по рейках, заклавши руки в кишені штанів. Ніби хлопчисько, який вчився балансувати на дроті. Сіра косоворотка на шиї розщеплена. Червнєве сонце розігріло лискучі нитки колій, і від них пашіло жаром та густим духом згорілого вугілля. Перед Анохіним, чмихаючи, проплив на хитливій повітряній подушці потяг із кількома вагонами. Здалося, що він роздушив Давида марєвною хвилею. Але гість знову випірнув у червонуватому сонці й привітно помахав рукою.

— Власенко! Викоти колісну пару з-під ніг! — гримнув на Колю майстер Адам Діденко, визирнувши з «овечки» — паровоза, який тягав бронепоезд біля Ніжина й постраждав від снарядів червоних селян.

На чорному боці локомотива хтось написав нерівними білими літерами: «Біжу, біжу, всіх перебіжу». І намалював чортика з ріжками. Зате з другого боку напис російською патетично гласив: «Смерть врагам народа!».

Коля неохоче поглянув на колісну пару, що стояла посеред депо, потім на Анохіна, який зігнувся зав'язати шнурки на кирзових черевиках. Діденко всередині паровоза чимось жбурнув і голосно вилаявся, оглядаючи топку, де прогоріла котельна сталь. Луна прокотилася під високим склепінням депо. Злякані горобці зграйкою чмихнули в розчахнуту браму.

— Суки безголові! Зламали! — визирнув назовні й сплюнув на долівку. — Здається, гранату вкинули. А нехай їм грець!

Замурзане обличчя майстра посутеніло від розчарування.

Тепер «овечка» нікуди не побіжить, може, заростатиме бур'янами в тупику серед кладовища залізничного мотлоху. А може, Діденко знайде на ту біду раду. Він майстер винахідливий...

Коля вперся руками в тяжку ось, поштовхав надвір, у тупик, де іржавіли з десяток таких самих. Колісна пара покотилася, розганяючись, униз і бабахнула під цегляною стіною, відскочила, потім м'якше притулилася до посестер. Там вага — пудів сто, не менше. Назад Коля сам її не виштовхає — для цього знадобиться підсобник. Та, здається, потреба не скоро виникне. У депо залишилося двоє робітників — майстер Діденко й він, помічник напохваті, якому доручали переміщувати туди-сюди важкі деталі, замітати мокру від машинного мастила підлогу майстерні. Усі решта — страйкували, показували буржуазній владі Скоропадського, хто в домі господар. Йому німецькі багнети не допоможуть. Без залізниці гетьманат задихнеться. І тоді утвердиться справді народна влада. Про це постійно розказував, під'юджуючи до страйку, Давид Анохін. У Росії до влади прийшов робітничий люд, там немає панів та експлуататорів, а українці ще дозволяють собою помикати. Коля пробував уявити, як він стане владою й змушуватиме когось іншого переміщати кляті залізяки, що пропахли вугільним димом, але щораз в уяві поставало добре обличчя мами, яка повчала: «Слухайся старших. Старші дурного не порадять...». Виходило, що

треба слухатися майстра Діденка, бо він наказав працювати, а не байдики бити.

Мама боялася війни й революції. Й одного разу померла, сидючи вдома за столом. Далекобійний снаряд, випущений Муравйовим із лівого берега Дніпра, вибухнув у них на горі. Коля повернувся з роботи, на всій вулиці Постовій — шум і гам, сусіди обговорюють обстріл. Снаряди поламали паркани й дерева. Він — у хату. А мама сидить за столом, рукою голову підперши. І ні словечка не каже. На Колю не зважає. Уже застигла. Сусід Созонт Петровський, який прибіг на голосні вигуки хлопця, сказав, що в неї серце зупинилося...

В Анохіна гостра усмішка й ще гостріший погляд. Очі горять вогнем, наче після пропасниці. У кожному поруху й промовленому слові — впевненість, немовби йому не двадцять п'ять, а пів віку. Безапеляційний і нетерплячий. Сидів по царських тюрмах. Щоразу виходив ще твердіший. Такі типи з шаленим характером упевнено ведуть за собою. І люди йдуть, не дивлячись, куди. У прірву чи на переправу...

Давид жив у теплушці з червоним хрестом. У далекому закуті, ніби на хуторі, за навісним переходом, серед іржавих букс, трухлявих шпал, старих вагонів і перекинутих дрезин мешкали

обдерті дезертири, волоцюги й банди злодіїв, які щодень і щоночі виповзали в Київ, щоб грабувати його. Те місце називалося Завалля. До нього далеко, туди треба пів години по шпалах скакати. Газети час від часу повідомляли, що в плетиві тупикових залізничних колій безслідно зникали люди. Восени пропала гувернантка колезького асесора Кістяківського, яка несла з ринку в кошику гусака. Навесні іржаве кладовище проковтнуло вельми поважного пана Левінсона — комівояжера з Житомира, який приїхав замовляти для міської ради віденські стільці й мав при собі п'ять тисяч карбованців. Зовсім недавно в колійному павутинні зник цілий чоловічий квартет із Васильківської повітової гімназії. Музиканти успішно виступили на святі гаївок у Купецькому саду. Біля вокзалу чоловіки випивали, поклавши перед собою чемодан. А потім пропали, наче під землю провалилися. Слідчі навіть музичних інструментів не знайшли. Жодних слідів і свідчень.

Містяни оминали страхітливе Завалля, справедливо вважаючи, що для них достатньо тих небезпек, які чатували на вулицях. З певним полегшенням кияни зітхнули, коли в місто зайшли німецькі війська. Дисципліновані німці скрізь виставили свої патрулі. Удень на Хре-

щатику навіть регулювали автомобільний рух, який пожвавішав після втечі в Україну багатіїв із Росії. Чи не вперше за всю свою історію Київ став по-справжньому російським. У лютому, ніби віхола з півночі, з лівого берега на місто налетів Муравйов. Убивав киян з українськими документами. Московських утікачів не чіпав. Червона мітла намела в українську столицю різношерстого люду. Ресторани ожили, у вар'єте, кафешантанах і театрах — жодного вільного місця. На великих перехрестях людський потік сторожували панцерники Ehrhardt. Спершу німці розглядали місцевих жителів, ніби завоївники в Африці дике плем'я. Згодом, розпізнавши в Києві європейські ознаки, заспокоїлися. Ото тільки біля них, чужинців, як не дивно, й легшали кроки киян. На гетьманську владу не покладалися.

Залізничний вузол у центрі Києва функціонував за своїми окремими й часто втаємниченими правилами та законами. Ніби держава в державі. Одного разу Коля заблукав, простуючи з Постової до ремонтного депо. Ходити по коліях звук — виріс біля станції «Пост-Волинський». А того разу його розібрала цікавість: «Звідки приходить Анохін, щоб пошептатися з ремонтниками? Невже не боїться бандюг?».

Розчарувавшись, уже хотів повертати під цегляну стіну — вона найкращий компас, виведе до майстерень, коли почув знайомий голос:

— Колю?.. Ти заблукав?

— Та ні... Я... Хотів...

Хлопець забув, що мав сказати.

— Заходь сюди. Чаєм пригощу.

Зелений, із лишаями полущеної фарби, вагон притулився під заростями дикого хмелю. Зразу й не розгледити, що він обжитий. У Колі з несподіванки стрепенулося серце. Давид курих і позирав із відкритого вікна на хлопця. Він не чекав його. І це було видно. Погляд зосередився й похолоднів. У вагоні пахло ліками. З відчинених купе бубоніли голоси. Чоловіки стогнали й проклинали недружніх хохлів. Велика «Рассея» їхнє самотійництво їм не пробачить. І німці не врятують.

Кілька пораних росіян відлежувались у залізничному лазареті.

Давид пригостив чаєм із цукром і таємниче попросив більше не навідуватися. Мовляв, із метою конспірації. Коля погодився, бо йому й самому не сподобався лазаретний дух. І теж підморгнув, ніби змовник.

Аж ось Анохін сам навідався.

— Пролетарський привіт штрейкбрехерам! — привітався від брами.

Бадьоро оглянув порожнє й лунке депо.

Майстер Діденко виглянув згори, витер руки й кинув брудну ганчірку йому під ноги.

— Не вештайся тут, — буркнув. — Ненароком ключ упаде на черевик, пальчики скалічить...

У нього ключі великі й важкі. Він ними часто зі злості кидає.

— Товаришу майстер, ви не виконуєте постанову страйкому, — дорікнув Діденкові гість. — Вона схвалена самим генералом Осецьким¹.

— До сраки мені твоя постанова, — просто відповів майстер. — Один раз до вітру сходити... Не тиняйся тут! Еге ж? Бо я сьогодні дуже злий.

Адам Діденко смачно харкнув і сплюнув згори. Давид змінився в обличчі, але не відійшов. Гострі жовна на його худих вилицях зарухалися, ніби він вхопив у зуби суху шкуринку хліба.

Майстер із тих, що на агітацію не піддаються. Зразу сказав, щоб до нього не підходили. Нема в нього віри всіляким дурисвітам, що обіцяють царство земне. До того ж чужою мовою...

¹ Генерал Олександр Осецький, керівник Окремої залізничної сторожі, активний учасник підготовки військового заклоту проти гетьмана Павла Скоропадського.

Воював із німцями старшим феєрверкером окремого артилерійського дивізіону, що був у складі тридцять четвертого корпусу генерал-лейтенанта Павла Скоропадського. У нього зліва, між третім і четвертим ребром, досі сидить осколок, що мало не вбив його в боях під Ляхівцями. Чоловік із ним провожував, тамуючи біль, від Коломиї до Кам'янця. Там, у кам'янецькому лазареті, один ветеринар, що підробляв польовим хірургом, порадив осколок не чіпати, поки сам не вийде. Бо скальпель може зачепити міжреберний нерв. Тоді так болітиме, що світ потьмяніє. І то надовго. Траплялися випадки, коли осколок сам виходив. Однак той кусок залізяки за пів року, як на зло, затих, тільки зрідка, коли чоловік невдало повертався, поколював. «Жити можна», — вирішив Діденко й змирився.

Адам бачив знавіснілу юрбу російських солдатів, які йшли грабувати підкарпатські села. Без царя в голові, зневірені в усьому, російські дезертири гвалтували жінок, убивали селян. Генерал Скоропадський їх виловлював, роззброював, садив в ешелони й відправляв у Росію.

І ці недобитки нині кличуть брати з них приклад?

Майстер Діденко на провокації не піддавався.

— Ми ще порозуміємось. Правда ж? — упертий гість не зводив погляду із «самостійника».

— Мені від твого розуміння ні жарко, ні холодно, — буркнув Адам. — Не дури людям голови!

— Колю, потрібно пошептатися, — моргнув до хлопця Анохін, викликаючи надвір.

Той поглянув на майстра, ніби просив дозволу. Діденко мовчки повернувся в кабінку паровоза. Він усе ще міркував, як відремонтувати топку.

Давид хмикнув, прискаливши око:

— Старий із мухами. І як ти його терпиш?

— Дядько Адам добрий. Він колись... до моєї мами... сватався.

Бовкнувши це, Коля знітився. Його щоки, всипані рудим ластовинням, загорілися. Хлопець мимовільно потер їх брудними, в мастилі й іржі, руками. І від того на його обличчі з'явилося ще більше безпорадності. Не вмів приховувати почуття й злився на себе. Коли п'яного тата збив фастівський поїзд, йому виповнилося дванадцять. Мама забрала його зі школи й сказала, щоб ішов заробляти на хліб, бо виріс великий, вона сама його не прогодує. Созонт Петровський погодився взяти учнем у палітурну

майстерню. Три роки сусід наглядав за ним, учив зшивати корінці й обклеювати палітурку шкірою, затискати пресом і рівно обрізати поля. Засохлі плівки кукурудзяного клейстеру, який погано відмивався, здавалося, назавжди вросли в загрубілі Миколині пальці. Одного разу хлопець нерівно обрізав підшивку «Записок Українського Наукового Товариства». Созонтові терпець урвався. «Іди, Колю, до мами. З тебе не буде ніякого пуття. Ти недалекий хлопець...».

Колю образило те слово — «недалекий». Він цілий день просидів на Дніпрі, талапаючи ногами у воді. Усі далекі, а він, бач, недалекий. Мама казала, що він у тата вдався. Той теж далі завтрашнього дня не бачив. Цюкав молоточком по буксах, обходячи вагони, іноді прикладав руку, визначав, чи не нагрілись, і міркував, де випити. Його хоронили в закритій труні — не було що показувати. Якось хлопець прийшов додому, а там Адам Діденко сидить. І на маму м'яким поглядом дивиться. «Ні, Адаме, нічого в нас не вийде, — тихо відповіла на той позір мама. — Я вже звикла сама... Довікую. А от синові поможи. Візьми до себе в майстерню».

Хто живе біля залізниці — із залізниці годується. Так хлопець потрапив у ремонтне депо до Адама Діденка.

— Є діло, — зашепотів Анохін, нахилившись. — Тільки нікому ані-ні...

Від Давида пахло ліками, як колись від Миколи клейстером.

— Могила, — перехрестився Коля.

— Гм... Ти знайшов точне слово, — усміхнувся якійсь своїй думці гість. — Мені потрібна твоя допомога. Знаєш, де Онуфріївська вежа? Там біля фортечної стіни є піщаний підйом на гору...

— Пропаще місце, — кивнув хлопець. — Туди, кажуть, щоночі сходяться невідомі мерці...

— Боїшся? — глузливо запитав Давид. — Мерці не страшні. Страшні живі люди... Повір мені, я це добре знаю.

Коля згадав батька в закритій труні й облизав сухі губи. Мама сказала, що навіть нема з ким попрощатися. І заборонила зазирати під віко. А він уночі, коли сивобородий дячок задрімав над псалтирем, зайшов у вітальню й підняв кришку. Злякана свічка хитнула вогником. Святий Миколай на образі почорнів. Татова голова дивилася вбік, просто на нього. Замість одного ока — темна пляма. Від тіла повіяло рубаним м'ясом. І від того чорного татового погляду в нього затерпли ноги, приросли до

долівки. То був не тато. То був хтось чужий. А тато, мабуть, загуляв. І скоро прийде, коли протверезіє. Дячок скрикнув і відірвав його від гробу. «Свят, свят, свят! — захрестився. — Ти мене перелякав...».

Микола нічого не відчув. Вийшов надвір і побрів між темними садами.

— І захопи із собою молот, — додав Анохін, позирнув на паровоз, усередині якого длубався Діденко.

— Молот? — здивувався хлопець, випірнувши з неприємних спогадів.

— Еге ж, молот, — підтвердив Давид і поплескав його по плечу. — Будемо костурі забивати...

Ця його таємничість вивела Колю з рівноваги. Який молот? Які костурі? Там, на Печерських пагорбах, і близько немає шпал та залізничного полотна. Але ж сказав чітко: «Захопи молот». Щось задумав, однак йому свій задум не розкрив. Утім, для хлопця цього було достатньо. Нічна пригода його заінтригувала. Миколині очі засвітилися, подих прискорився. «Прийти до Онуфріївської вежі з молотом», — повторив для себе, ніби завдання на уроці. Подумав, що вибере півпудовий, із замашною металевою ручкою. Таким молотом зручно збивати колеса з осі.

ЗМІСТ

1. Кривавий скарб.	3
2. Злочини в Білій Церкві.	28
3. Вокзальні знайомства	58
4. У Фризля є все?	77
5. Різношерста компанія.	87
6. Убивство на людній площі.	127
7. Привид палацу Браницьких	153
8. Прислуга поза підозрою	189
9. Несподівана розв'язка.	222
10. Кому заважав професор?	247
11. Свідчення від волоцюги і священника	273
12. Обідрані апостоли	300
13. Закути підземелля	333
14. Куди подівся підозрюваний?	344
15. Слідчі беруть слід.	369
16. Наказано взяти живим	386
Замість епілогу	409
Від автора	413